

Serenitas és Celsitudo.

A magyar nyelv a legnagyobb zavarral küzd amikor ennek a két latin címzési módnak a magyar egyenértékét keresi. Nemcsak azért, mivel azok a főnemességi jogok, amelyeket a *serenitas* (serenissimus) és *celsitudo* címekkel ma illetni szokás, a magyar jogban ismeretlenek voltak s csak Festetics Tasziló hercegi rangjához fűzte először öfelsége a „főméltóságú“ címet, hanem különösen azért, mivel a latin kifejezéseknek s a megfelelő német egyenértékű szavaknak (Hoheit, Durchlaucht, Erlaucht) nem minden időkbén azonos az értelme. És figyelemre méltó körülmény, hogy míg a középkorban a *serenitas* német egyenértékese a *Durchlaucht*, mely fejedelmek (Kurfürst) és királyok címe (házánkban még Zsigmond császárt is „serenissimus princeps“ címmel illetik) és a *Celsitudo* (Hoheit) címnél magasabbnak tartják, addig ma a Hoheit a legmagasabb cím, mely a főherceget illeti meg (fenség, sa altesse), ellenben a *Durchlaucht* cím az 1825. és 1829. évi Bundesbeschluss értelmében az előbbi „reichständig hercegi“ családoknak hagyatott meg, míg az előbbi reichständig grófi családoknak az *Erlaucht* címet adták meg.

A császárok és királyok a Majestät címmel éltek és élnek. Amde általánossá ez a címzési mód is csak a német római szent birodalom megszűntével válik. Addig a királyok címe csak *serenitas* és a *majestas* cím megadásának joga a német-római császárt (imperator) illette meg. Nagy dolog volt ez, még a XVIII. század elején is. El se hinnők, ha közhitű okiratok nem tanuskodnának mellette, hogy koronás uralkodók miként törték magukat a császár kegye után, csak hogy egyszer levélkét kaphassanak tőle „Vestra Majestas“ megszólítással.

Érdekes adatokat találunk idevonatkozóan a londoni levéltárak ama diplomaciai tartalmú leveleiben, melyeket az angol és hollandiai mediátorok intéztek uralkodóikhoz ama békekísérletek tárgyában, melyekkel Anna angol királynő a Rákóczi-féle mozgalmat pacifikálni törekedett.

Stepney angol meghatalmazott bizalmas

fehívást kap az angol minisztertől, hogy tudja ki, miként címezi a császár a francia királyt és mi módon volna elérhető, hogy Lipót császár Anna angol királynőnek adja meg a „Majestas“ címet, az eddig használt „Serenitas“ helyett. A meghatalmazott 1703. augusztus 15-én válaszol. A válaszból látjuk, hogy milyen fontos ez a kérdés az udvar és a császári kancellária szemében. Azt feleli Stepney a miniszternek, hogy azelőtt a francia királyokat is „Serenitas“-nak címezték. Amde Lipót, mielőtt császárrá választották, mint Magyar- és Csehország királya, XIV. Lajost „Majestas“-nak címezte és ezt nem tudta *redukálni* császárrá történt megválasztatása után. Ezeket a leveleket a császár olasz nyelven, sajátkezűleg írja és „lettres du cachet“-nak nevezi s nem császári, hanem *osztrák főhercegi* minőségben írja őket. — A császárral vérrokon spanyol királynak, *mint rokonának* olaszul ír a császár és Majestas-nak címezi őt, *de mint IV. Fülöp spanyol királynak* a birodalmi kancellária is latin nyelven és „*Serenitas*“ címmel ír. Végre az udvari (nem a birodalmi) kancellária latinul levelez az idegen uralkodókkal és Majestas címet ad az uralkodóknak, de ezeket nem mint a német császár, hanem mint az osztrák főherceg által írottakat kellett tekinteni.

Látni való, hogy szegény Stepneynek ettől a kényes megbízatástól jobban főtt a feje, mint az egész kuruc-háborútól. Elvégre ki lehetne nagy nehezen szoritani egy „lettre du cachet“-t a császártól, amelyen azután a császár „Majestas“ címet adna az angol királynőnek, de gondolják meg — úgy mond — hogy a többi fejedelmek is követelni fogják a Majestas címet. A porosz király nem fogja engedni, hogy az angol királynőnek ilyen *elsőbbisége* legyen fellette, a dán király pedig máris utána jár a Majestas címnek, mert a francia király megtagadta tőle ezt a címet addig, míg a császár meg nem adja. Aligha fog ebben engedni a császár!

Nem is engedett! Nagy dolog volt ez, soká kellett még Annának várni. Sajátkezűleg ír férjével együtt a császárnak, buzgólkodik a

béke létrejövetelén. Mind hiába. Most jönnek az erősebb lépések. Harley miniszter az Angolországba küldött két követ — Gallas gróf és Hoffmann — megbízó levelének átvételét megtagadja, mert a császári kancellária *Serenitas* címmel illeti bennök Anna királynőt. Követeli a Majestas címet a császártól, amit az egész világ megad neki. Nem használt semmit. Gyöngédebb húrokat pengetnek. Harley miniszter értesíti Stepneyt (1705. szept. 14.) hogy Anna királyné 300.00 koronás tallért hajlandó utalványozni savoyai Eugen hadi segélyezésére, sürgeti erősen a kibékülést a magyarokkal és melleleg, a „Majestas“ cím biztosítására nem kell éppen formális szerződés, elég az a bizonyos kis levélke, a lettre du cachet!

Semmi eredmény! Csak az örökké gavalér Rákóczi Ferenc cimezgeti hűségesen „*Regia Majestas*“ címmel Annát, a szegény angol királynőt, miközben a béke érdekében tett fáradozásait megköszöni.

Azután elhalt Leopold császár és József császár, Leopold trónutódja ugyancsak „*Serenitati Vestrae*“ címmel ír Anna királynőnek. De segítségére jön a véletlen. Az 1710. évben Urbich, a cár követe — már a *cár* is pacifikál! — Bécsben egy jegyzéket nyújt át a császári kancelláriának, melyben urának a „Majestas“ cím megadását kéri. „A miszterek nem csekély zavarban vannak“ (I find, that the Ministers are not a little embarrassed upon the whole matter) — jelenti Palmes követ Boyle miniszternek. Bezzeg nem jön zavarba az angol miniszter. Nagy Péter cárnak csak megadják a Majestas címet és akkor már nem lesz nehézsége annak, hogy még mindig „*Serenitas*“ címmel lekicsinyelt (?) szegény angol királynő is megkapja. Úgy tudjuk, sikerült is végre.

(„Hiuság, asszony a neved!“ mondja a jó öreg Shakespeare. Pedig nem is ismerte Anna angol királynő históriáját. Mi pedig a XX. század gyermekei, mosolyoghatunk is, elmélkedhetünk is felette. A szatmári béke létesülését kétségtelenül elősegítette a hiuság, ez a rendkívül erős rugója az emberi cseleked-

teknek, de csak az asszonyok hiusága? Azt hisszük, a jó öreg Shakespeare ma azt írná: „Hiuság, ember a neved!“)

Hazai történelmünkben a „*Serenitas*“ cím helyébe a királyi felség jelöléseül a „*Majestas*“ cím lépven, a „*Serenitas*“ nem degradálódik le, hanem divatját veszti. A „*Celsitudo*“ a hercegi méltóság praedicatuma, melynek a magyar nyelvben „főméltóságú“ címzés felel meg. A „Törvénytudományi Műszótár“ szerint, mely 1843—1847-ben jelent meg, a *Celsitudo* — *hercegség, fenség*, ellenben a *Celsissimus* szónak a *főméltóságú* fordítás felelne meg. Ámde a latin címzés sem következetes. Néha egyesenesen boszantási célból nem adják meg valakinek az őt megillető *Celsissimus* címet. Így Rákóczi visszautasítja a nádor követét és levelét, mert a nádor *méltóságos* urnak cimezte őt. (*Illustrissimus*.) Seilern gróf, akinek oly nagy szerep jutott a Rákóczi-féle mozgalmakban, Bercsényi Miklóst méltóságos urazza, míg önmagát Excellenciáztatja és nagy haladás a békealkudozás terén, mikor az angol miniszter hajlandó Bercsényivel kölcsönös „*Excellentiázásra*“, mert ezt Seilern főfontosságú dolognak tartja. Széchenyi Pál kalocsai érsektől, bár valóságos belső titkos tanácsos, eldisputálják a „*Celsissimus*“ címet. József császár, csak hogy elkerülhesse a *Celsissimus* címet, úgy ír az érseknek, mint néhai atyja titkos tanácsosának. (Reverendissimo in Christo patri, domino Paulo Szechenyi . . . sacrae in deo defunctae, genitoris mei honoratissimi Majestatis . . . relicto consiliario intimo.) Ámde néha ezen szándék nélkül is találunk eltéréseket az oklevelekben. „*Illustrium tamen principum . . . filiis exceptis*“ mondja egy helyen az Esterházy család hercegi diplomája. „*Illustritas, titulus quo principes ornabantur: germanice Durchlaucht*“. (Epistolae procerum.)

A fordítónak tehát ügyelnie kell a címzések használatánál azon kor titulaturájára, amelyben a fordítandó szöveg kelt, különben könnyen anakronizmusba keveredik.

Dr. Gábor Gyula.